

Az Érdy János Honismereti Egyesület

A rendszerváltás kezdetén, 1990. április 24-én Budapesten tartotta utolsó ülését a Hazafias Népfront Pest Megyei Bizottságának Honismereti Albizottsága. A változó idő új helyzetet teremtett, lépni kellett. A megszűnő Népfrontnak köszönetet mondva a közel három évtizedes támogatásért és segítségért, az Albizottság feloszlatta önmagát és egyesületalapító-üléssé alakult. A résztvevők közös elhatározása alapján kimondták egy önálló, független, honismerettel foglalkozó civil egyesület létrehozását, amely majd az akkor már létező *Honismereti Szövetség* Alapszabályzatát elfogadva, annak megyei egyesületeként fog működni. Meghatározták az új egyesület rövidtávú feladatait is: létre kell hozni a Pest megyei egyesületet szervezetét, amely a jövőben hivatott lesz összefogni és szorgalmazni a megye honismereti tevékenységét, s amelynek részt kell vállalnia a helyi honismereti egyesületek, társaságok, hagyományörző csoportok, szervezetek, helytörténeti szakkörök, közösségek megalakításának szervezésében. Az alapító ülés jegyzőkönyve szerint igényt tartottak (a létrehozandó egyesület számára) a Hazafias Népfront Pest megyei Bizottságának honismereti tevékenységre fordítandó anyagi eszközeire, alapítványi és lapindítási támogatásokra. A jelenlévők szándéknyilatkozatot írtak alá arról, hogy rövid határidőn belül el kell készíteni az egyesület alapszabályzatát és azt be kell adni a cégbíróásra. Ügyvezető elnökséget választottak, amely a hivatalos előkészületeket végezte és az egyesület munkáját irányította az első közgyűlésig.

A hivatalos bejelentés alapján egyesületünket a Fővárosi Bíróság *Pest Megyei Honismereti Egyesület* néven az 1989. évi II. törvény 15. §-ának (1) bekezdése alapján 2356. sorszám alatt a társadalmi szervezetek nyilvántartásába felvette. 1990. június 14-én a Pest Megyei Levéltárban tartott értekezleten elfogadásra került az ügyvezető elnökség által előterjesztett egyesület első Alapszabálya, amelyet a Fővárosi Bíróság 6. Pk./63310/1. nyilvántartási számon 1991. július 2-án bejegyzett. Egyesületünk jogi személyné vált, s megkezdődhetett az érdemi munka. A megalakult Egyesület első ügyvezető elnöke *Egey Tibor*, a Pest Megyei Levéltár akkori igazgatója, titkára *Mándli Gyula* könyvtáros lett, akinek fiatal kora ellenére már komoly gyakorlata volt a honismereti munkában. Az egyesület első hivatalos közgyűlésére 1992-ben került sor, amelyen az ügyvezető elnökség lemondott és az új elnök *Mándli Gyula*, a titkár *Kenyéri Kornélia* lett.

Az Egyesületünk tagsága részben egyéni, részben csoportos, részben pártoló tagság, akik elsősorban lakóhelyükön fejtik ki tevékenységüket. Tagjaink között találkozunk múzeumi, könyvtári, levéltári területen tevékenykedő szakemberekkel, történészekkel és néprajzosokkal, közművelődésben dolgozókkal, amatőr helytörténet-kutatókkal, honismereti szakköröket vezető pedagógusokkal, helytörténet-kutatással foglalkozó geológussal, falumúzeumot vezető vasúti mérnökkel, néprajzi gyűjtéssel foglalkozó könyvelővel és egyetemi hallgatóval egyaránt.

Egyesületünk fő feladata, hogy a honismereti mozgalomban tevékenykedő személyeket és csoportokat módszertani tanácsokkal segítse, a megyében tevékenykedő, krónikairó, nyelvjárási, etnikai, szociográfiai tárgy- és adatgyűjtő, feldolgozó helytörténészek, egyének és szakkörök, műemléki, múzeumi természet- és várbaráti, társadalmi és népművészeti hagyományokat fenntartó lokálpatrióták és közösségek munkáját összehangolja, szakmailag irányítsa. Megyei programokat, találkozókot, tapasztalatszerelőket és a Honismereti Szövetséggel közösen országos tanácskozásokat, konferenciákat, módszertani továbbképzéseket, országos középszintű művelődéstörténeti vetélkedőket szervezünk. Mindezen célok megvalósítása érdekében Egyesületünk együttműködik és jó kapcsolatokat tart fenn országos és megyei közgyűjteményi (múzeumi, levéltári és könyvtári), művelődési és oktatási, nemzetiségi és egyházi intézményekkel, határon túli magyar honismerettel foglalkozó civil szervezetekkel, szakmai intézményekkel. Mindezen tevékenység legfőbb célja, hogy egyesületünk a programok megvalósításával, a szülőföld szeretetére való neveléssel, az önismeret és a kulturális értékek gyarapításával hozzájáruljon ahhoz, hogy az egyének és a közösségek cselekvő részesei lehessenek a helyi közösségeknek, végső so-

ron a civil szféra hasznos és tartalmas szabadidős tevékenységének, hogy megőrizze a kisközösségek szép és színes életének hagyományait.

Az elmúlt huszonegy év alatt sok eredmény és tapasztalat gyűlt össze a tarsolyunkba. Áttestünk az újjá alakuló civil szervezetek minden gyermekbetegségén, a pénztelenség és a pályázatírás nehézségein. De elmondhatjuk, hogy részt vettünk a Honismereti Szövetség működési formájának és módjának kialakításában, az országos elnökség munkájában. Ott voltunk a Szövetség által rendezett első, csillebéri Honismereti Akadémián, ahol még a Szövetség működésének jogi útvesztőiben botladoztunk. Jó néhány megyei és országos rendezvény házigazdáit, szervezői voltunk. Tagjaink elnökségi tagokként, alelnökként közreműködtek az országos elnökség munkájában, valamint folyóiratunk, a *Honismeret* szerkesztőségében.

1991-ben Békéscsabán rendezett honismereti Akadémián ültünk le tárgyalni először a szomszédos megyékkel és a szlovákiai helytörténészekkel a *Felső-Dunamenti Honismereti Régió* létrehozása érdekében, amelynek eredményeként még ebben az évben Ipolyságon rendeztek tanácskozást a Honismereti napok keretében. *Honismereti Börzék*et tartottunk és honismereti táborokat szerveztünk. 1992-ben (hagyományt teremtve) szerveztük meg Szobon az első, akkor még a *Vidéki honismereti híradók és kiadványszerkesztők tanácskozása* néven az első, ezután két évenként sorra kerülő *Honismereti kiadványszerkesztők konferenciáját*, s melyekből azóta már további kettőt (1998-ban és 2006-ban) tartottunk meg Vácon. Ugyancsak ebben az esztendőben került sor újabb országos rendezvényre a Pest Megyei Önkormányzat (a Megyeháza) dísztermében, a *Bél Mátyás emlékülésre*. Említésre méltó, hogy nem kisebb nevek szerepeltek az előadók között, mint Wellmann Imre akadémikus, vagy Várkonyi Agnes tanácsvezető egyetemi tanár. Ugyancsak ebben az évben rendeztük meg az általános iskolásoknak Dunakeszin az első *megyei honismereti szakköri találkozónkat*, amelyet azóta több is követett. Aktivistáink, akik közül feltétlenül meg kell említenünk Mélykúti Csaba nevét, részt vettek a *Tájak-Korok-Múzeumok* mozgalom szervezésében, ismertető füzetek anyaggyűjtésében és kiadásában. 1993-ban próbálkozások történtek egy megyei honismereti kiadvány létrehozására, ezekből azonban egy-két számon kívül, pénz és támogatók hiányában, nem jelent meg több.

A mozgalomban tevékenykedő tagjainknak és külső aktivistáinknak lehetőséget biztosítottunk, hogy részt vegyenek az *Országos Honismereti Akadémiák* továbbképzésein, amelyek közül 1994-ben egyesületünk a XXII-en vendéglátó volt Vácott.

Egyesületünk több alkalommal látta vendégül a megyei és területi döntők résztvevőit a Magyar Nemzeti Múzeum és a Honismereti Szövetség által meghirdetett *művelődéstörténeti vetélkedőkön*, ahol a Pest megyei középiskolás diákok mindig nagyon jól szerepeltek. Egy alkalommal (1996. Emese álma) első helyezést, két alkalommal (1998 és 2002) pedig két második és egy harmadik díjat hoztak el. 2000-ben az Esztergom környéki Búbánat-völgyben a VII. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia szervezői és vendéglátói voltunk.

A 2006. decemberi tisztújítás során új titkár (Halminé Bartó Anna) került az Egyesület élére. Ebben az évben nemcsak az időközben elavult *Alapszabályunkat módosítottuk*, de egyesületünk *felvette Érdy János nevét is*, aki Pest megye szülötte (Szob) és a Magyar Nemzeti Múzeum régész-múzeumőre, a százhalmattai dombok első magyarországi hivatalos ásatásvezetője és tudományos leírója, valamint az Érdi Kódex megtalálója volt.

2007 márciusában Aszódon rendeztünk három napos regionális konferenciát az északi megyék (Budapest, Pest, Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye) számára *Határ menti és határokon átívelő kapcsolatok* címmel.

2008 őszén sikerült megszerveznünk a régóta tervezett megyei *Honismereti barangolót*, amelyet anyagi lehetőségeink szerint mindig más Pest megyei községben, minden évben próbálunk megrendezni. Az első, igen nagyszerű vándorgyűlést Kiskunlacházán, az ottani honismereti egyesületek lelkes tagjaival, a helyi Önkormányzat és a Művelődési Központ és Gál Róza tagtársunk segítségével, a következő évben pedig Százhalombattán és Érden a két városi könyvtár közreműködésével szerveztük. Mindkét rendezvényre meghívtuk a Budapesti Honismereti Társaság tagjait, akikkel 2006 óta írásbeli együttműködési megállapodásunk van, s természetesen emellett, hogy budapestiek, Pest megyeiek is. A hangulat mindkét rendezvényen kitűnő volt és sok említésre méltó helyet kerestünk fel Pest megyében. 2010-ben a pályázatok beszüklése miatt erre nem tudtunk sort keríteni, de nem adtuk fel a reményt.

Már negyedik alkalommal kerül sorra közös rendezvényünk a *Honismeret Napja* alkalmából tartott helytörténeti felolvasó ülés, amelynek a helyszíne a Magyar Nemzeti Múzeum Pollack-terme. Ezen a rendezvényen Pest megyéről és Budapestről, a közelmúltban megjelent vagy készülében lévő helytörténeti munkák bemutatásával kívánunk megemlékezni és tisztelni Bél Mátyás előtt.

Kitüntetettjeinkről megemlékezve soroljuk *Polonyi Pétert*, a honismeret nagy öregjét, alapító tagunkat, Gödöllő és a Galga-mente szerelmesét, *Selmeczi Kovács Attilát*, a Honismeret folyóirat jelenlegi szerkesztőjét, *Csorba Csabát* a magyarországi várak nagy ismerőjét, akik Bél Mátyás-díjban részesültek. *Szatmári Lajost*, a nagyköváci iskolaigazgató-helytörténészt, *Mándli Gyulát*, egyesületünk volt és jelenlegi elnökét és *Halminé Bartó Annát*, akik a Honismereti Munkáért emlékérmeket kapták.

Mit kívánhatunk a 21. évben tagjainknak? Kívánjuk, hogy legalább ilyen eredménnyel tevékenykedjenek az Alapszabályban kitűzött célokért, mindezek megvalósításához nyerjenek el minél több eredményes pályázatot. Kívánjuk, hogy a Honismereti Akadémia minden résztvevője érezze jól magát Nagykőrösön, Arany János városában, s néhány év múlva Pest megye ismét vendégül láthassa majd a honismeret barátait.

Halminé Bartó Anna

Ipolyság és Vác kulturális együttműködésének tíz éve

Tíz éve, 2001. március 21-én Vácon, a Katona Lajos Városi Könyvtárban írták alá a váci és az ipolysági kulturális intézmények együttműködéséről szóló nyilatkozatot.

2000-ben született meg az elhatározás: új utat kell keresnünk az ipolysági kulturális intézmények tevékenységének korszerűsítéséhez. Ennek jegyében kereste fel Pálinkás Tibor, a Honti Múzeum igazgatója és Solmosi Márta, az Ipolysági Városi Könyvtár vezetője a váci Katona Lajos Városi Könyvtárat és annak igazgatóját, Mándli Gyulát. Ugyanis napjaink eredményes intézményi munkakapcsolatának kezdete Mándli Gyula nevéhez fűződik, aki helytörténészként nemcsak a szobi, nagymarosi és váci helytörténeti emlékek kutatója, hanem több mint 20 éve Hont vármegye és az Ipoly mente történelmi emlékeivel is foglalkozik. Így került kapcsolatba az ipolysági helytörténészekkel, néprajzkutatókkal (Csáky Károllyal, Danis Ferencsel, Čerba Istvánnal) és rajtuk keresztül a város többi kulturális intézményének vezetőjével.

2001. március 21-én jött létre az Együttműködési Szándéknyilatkozat Ipolyság és Vác közgyűjteményeinek és művelődési intézményeinek vezetőinek aláírásával: Mándli Gyula, a váci Katona Lajos Városi Könyvtár igazgatója, Szücsné Zomborka Márta, a váci Tragor Ignác Múzeum igazgatója és a Váci Múzeum Egyesület alelnöke, Varga Zoltán, a váci Madách Imre Művelődési Központ igazgatója, Pálinkás Tibor, a Honti Múzeum és Galéria vezetője, az ipolysági Honti Múzeum és Galéria Baráti Körének titkára, Lendvay Tibor, az ipolysági Pongrácz Lajos Társaság elnöke, Solmosi Márta, az ipolysági Városi Könyvtár vezetője.

A könyvtárak részéről nagyon tartalmas tíz évet tudhatunk magunk mögött. Az eltelt évek sok ember aktív munkájáról szólnak, kezdeményezésekről, kapcsolatokról azoknak a könyvtáraknak a részéről, amelyek bekapcsolódtak a határon átvéelő szakmai munkába. A kezdeményezéshez az említett két városon kívül mások is csatlakoztak, mint pl. Léva, Érsekújvár, Komárom, Dunaszerdahely, Zseliz, Párkány, Palást, valamint a határ másik oldaláról Érd, Dunakeszi, Budakeszi, Nagymaros, Szentendre, Szob Veresegyház.

Néhány mondat az előzményekről! A kezdet: 1986. május 16-án a szobi Nagyközségi Körzeti Könyvtár író-olvasó találkozót szervezett Csáky Károly ipolysági helytörténész kutatóval, tanárral, akinek ebben az időben jelent meg a *Honti barangolások* című könyve. A találkozót létrehozásában Halász Péter, a Honismeret című folyóirat szerkesztője közvetített, akinek kapcsolatai sokfelé kiterjedtek a Kárpát-medencében. Ugyancsak az ő javaslatára hívták meg közreműködőnek a felvidéki származású Szvorák Katalin népdalénekest is. A rendezvény híre nagy visszhangot keltett a településen. Az érdeklődőket a kíváncsiság hajtotta, miközben a politikai vezetők aggódtak a trianoni békeszerződésben elcsatolt Hont megye felemlegetése miatt. 1991-ben a szobi Börzsöny Múzeumban megnyílt a Hont megye történeti kiállítás, amelyet a szobi könyvtár akkori vezetője, Mándli Gyula készített, ezt azután kibővítve az Ipolyságon megrendezett Honti Napokon láthatta a két ország közönsége.

Már az 1990-es évek elejétől, a rendszerváltozástól együttműködés alakult ki a könyvtári és a helyismereti tevékenységben Észak-Pest megye és a szomszédos határon túli terület között. Először a szobi Érdy János Könyvtár és Információs Központ, majd a váci Katona Lajos Városi Könyvtár vállalt vezető szerepet a koordinálásban. Az 1998. évi Váci Könyvtári Napok keretében – a Hont Vármegyei Múzeum Társulat alapításának századik évfordulója alkalmából – baráti találkozót szerveztünk a két város közgyűjteményeinek dolgozóinak számára. A rendezvényt Zsolnay Ernő, Ipolyság város polgármestere nyitotta meg, és jeles kutatók, helytörténészek (Csáky Károly, Hála József, Danis Ferenc) tartottak előadásokat, amelyeken részt vettek a Váci Múzeum Egyesület tagjai is. Vácról közös intézményi küldöttség utazott a múzeumi díszközgyűlésre, amelyet az ipolysági városházán rendeztek meg.

2001 őszén került sor az ipolysági művész, Pokorny Lajos első váci kiállításának megszervezésére a váci Könyvtár Galériában. A rendezvényre nagyszámú „külföldi” vendégsereg érkezett, közösen köszöntöttük a festőművészt hetvenedik születésnapja alkalmából.

2002-ben meghívót kaptunk a váci könyvtárban megrendezésre kerülő MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete IX. országos tanácskozására, ahol először találkozhattunk a magyarországi könyvtárosok e nagy szakmai szervezetével és munkájával. 2002. július 18-án a helyismereti tanácskozás keretében a Mária Valéria híd közepén írt alá együttműködési szerződést a komáromi Dunamenti Könyvtár és a váci Katona Lajos Városi Könyvtár a *Vág–Duna–Ipoly Eurorégió* nevében a könyvtári és kulturális kapcsolatok fejlesztése érdekében. Az okirat megfogalmazta a szlovák és a magyar régió közös tervei kidolgozását és megvalósítását, a helyismereti kutatásban a munkaterv egyeztetését, a Vág–Duna–Ipoly Eurorégió helyismereti adatbázisának folyamatos kiépítését, valamint a kulturális és művészeti kapcsolatok ápolását közös rendezvények szervezésével.

Ez év október 4-én Csúzon, az első eurorégiós könyvtáros találkozón megalakítottuk a „Bél Mátyás nem beruházási Alap” nevezetű alapítványt, amelynek feladata a szlovákiai (Pozsony és Nyitra megye) és a magyar (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Pest megye) együttműködés koordinálása és a pénzügyi háttér előteremtése pályázatok útján, illetve rendezvények, képzések szervezése. Ez a kezdeményezés nem új keletű, hiszen 1991-ben a felsorolt megyék honismereti egyesületei már terveztek hasonló szakmai összefogást, akkor azonban a szlovákiai könyvtári hálózat még nem volt fogadóképes erre. Sajnos működése mindössze három évig tartott, mert a személyi változások következtében tevékenysége megszűnt.

A 2003-as esztendő kiemelkedő eredményeket hozott az együttműködésben. A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kuratóriuma pályázati támogatása révén sikerült jelentős számú rendezvényt megszervezni, és tovább szélesíteni az együttműködést más településekkel. Az év közepén hatalmas munkával a két város elkészített egy közös idegenforgalmi projektet a meghirdetett PHARE CBC pályázatra.

A korábbi rendezvényeket folytatandó, Vác önkormányzata meghívta Ipolyság vezetőit a Váci Világi Vigalom nyári rendezvényeire. E program keretében került sor a *Határon innen – Határon túl* című kiállítás, illetve az *Ipolyság egykor és most* című képeslap- és fényképkiallítás megrendezésére a váci városi könyvtárban. Szeptember 11-én a XXII. Honti Kulturális Napok keretében Tóth Imre palóckutatóval rendeztünk közös író-olvasó találkozót és bemutattuk új könyvét, a *Mesél a palóckirályt*. Október 8-án a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Pest Megyei Szervezetével közösen Honti Honismereti Napot tartottunk Ipolyságban, a Magyar Közösségi Házban. Lendvay Tibor, a Pongrácz Lajos Társaság elnöke köszöntötte a vendégeket, bemutatta a civil szervezet székházát, amelyet jelentős magyarországi támogatással sikerült megvásárolni és felújítani. A tanácskozáson részt vettek a szlovákiai és a Pest megyei könyvtárakban dolgozó szakemberek, egyesületi vezetők is. Solmoši Márta, az Ipolysági Városi Könyvtár igazgatónője ismertette az intézmény történetét, munkáját, a város kulturális életének jellemzőit. Mándli Gyula a határ menti együttműködésről beszélt, kiemelve a könyvtárak lehetőségeit és feladatait. Decemberben Mándli Gyula váci könyvtárigazgató az Ipolyság Város Díját vehette át polgármesterünktől, amelyet városunk képviselőtestülete ítél oda a díjazottnak a városunkkal való többéves, főleg kulturális együttműködésért, e kapcsolatok látványos fejlesztéséért.

2004 márciusában Vác és Ipolyság polgármesterei testvérvárosi szerződést írtak alá, amely hivatalossá tette a két város közötti kapcsolatokat, a közös munkát a kultúra, sport és az élet egyéb területein is. Hogy ez a szerződés létrejöhetett, ahhoz nagymértékben hozzájárultak a két város intézményei között már addig is élő szakmai és kulturális kapcsolatok. Az ipolysági könyvtár mellett a lévai, érsekújvári, komáromi, párkányi, zselízi könyvtárak is bekapcsolódtak a határon átnyúló közös munkába. A rendezvények mellett ajándékkönyv csomagokat kaptunk Vácról, Érdről, Szentendréről, Szobról és Nagymarosról. A váci könyvtár rendszeresen eljuttatta könyvtárunkba a váci sajtótermékeket is. Az

ajándékkönyvekből több kiadványt átadtunk az iskolai könyvtáraknak és járásunk több falusi könyvtárának.

2004. április 30-a és május 1-je, az európai uniós csatlakozás napja alkalmából tartott ünnepi rendezvénysorozatot a két város közösen szervezte meg. Vácott a Madách Imre Művelődési Központban a polgármesterek elhelyezték Vác testvérvárosainak cimereit és zászlóit. Az épület előtti ünnepélyes zászlófelvonás után Bóth János polgármester a csatlakozás jelentőségéről beszélt, majd a történelmi egyházak képviselői megáldották az új Európa-harangot, amely délben kondult meg először, hirdetve egy új korszak kezdetét. A küldöttségek ezután megkoszorúzták Géza fejedelem és Szent István szobrát. Délután az ipolysági főtéren, a szabadtéri színpadon folyamatos kultúrműsor zajlott, helyi és váci fellépőkkel, a városháza épületében pedig a határ két oldaláról érkező politikusokat, polgármestereket fogadták a város vezetői. Éjfél előtt sokezeres tömeg várta fáklyákkal és zászlókkal a parassapusztai határállomásnál a történelmi pillanatot, amikor jelképesen lebontják a határt. A magyar és a szlovák nemzetiszínű szalagok átvágása után felhangzott a magyar, szlovák és az Európai Unió himnusz, majd az óriási üdvörlég. Örömmünnepe volt ez, sok ember szemében lehetett könnyeket látni, olyan élmény, amelyet egy életen át sem lehet elfelejteni.

2004 nyarán a magyar könyvtárosok világtalálkozója került sor Budapesten, amely alkalomra megjelent a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros c. szakmai folyóirat hatodik száma, ebben olvasható Mándli Gyula cikke *A váci és ipolysági közgyűjtemények szakmai együttműködésének története és eredményei* címmel. A beszámolóban 1986-tól olvashatunk a határon átnyúló helyismereti munkáról. Szeptember 17-én a Honti Kulturális Napok keretében fotókiállítással egybekötött könyvbemutatóra került sor a Simonyi Lajos Galériában, ahol Fejér Zoltán: *A fény szerelmese* c. könyvét mutattuk be, Dulovits Jenő, ipolysági származású tanító, fényképész életéről. Novemberben a váci könyvtár szervezésében Kemencén megrendezett összejövetelen vehettünk részt, amelyen az eddig közösen kialakított munka fontosabb állomásait értékeltük, és a további időszakra állítottunk össze munkatervet, beleértve a közös projektek kidolgozásának a lehetőségeit is.

2005 áprilisában három ciklusban megrendezett Európa Unió szakmai továbbképzésre került sor Vácra, majd Szobon és végül Ipolyságon. Szakképzett előadók beszéltek az uniós információs bázisokról, az információs pontok munkájáról, a pályázati lehetőségekről. Május 25-én pedig a váci könyvtár könyvtárosai és a lévai könyvtárosok látogattak el az ipolysági könyvtárba, hogy a könyvtárköltöztetés után megtekintsék az intézmény új részlegeit. Június 12-én a váci Juhász Gyula Általános Iskolában N. Tóth Anikóval író-olvasó találkozón találkozhattak a diákok. A XXV. Honti Kulturális Napok rendezvényei között Selli Zoltán előadóművész József Áttila műsoros délelőtti került megrendezésre az ipolysági gimnáziumban.

2006 januárjában Danis Ferenc: *Ipolyság* c. könyvének bemutatóján vettünk részt a váci könyvtárban, nyáron pedig író-olvasó találkozó volt a váci Madách Gimnáziumban Német Zoltán szlovákiai magyar íróval, költővel, irodalomkritikussal, aki a szlovákiai kortárs irodalomról beszélt a diákoknak. Július 28-án megállapodás született Vác, Ipolyság és Selmecebánya között az idegenforgalom, turizmus fellendítésére vonatkozóan. Az együttműködés aláírására Ipolyságon került sor. Novemberben a váci könyvtár és az ipolysági múzeum baráti köre szervezésében Bartók Béla emlékünnepeket tartottunk az ipolysági könyvtárban, amelyen Hála József és G. Szabó Zoltán előadása hangzott el.

2007 januárjában a váci könyvtárban került sor az elmúlt év rendezvényeinek értékelésére és az éves munkaterv kidolgozására. A tervezet kidolgozásánál jelen voltak az intézményvezetők, Ipolyság város előljárója, Lendvai István mérnök valamint a művelődési osztály vezetője, Kolev Adrián és Vác város alpolgármestere, Molnár Lajos. Áprilisban a váci könyvtár szervezésében vettünk részt az őrsgői szakmai tapasztalatesere programban. Tartalmas két szép napot töltöttünk együtt. Július 12-én Szegeden a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 39. ülésén Solmoši Márta a határon átnyúló szakmai kapcsolatok építéséért az MKE Emlékérmét vehette át Bakos Klárától, az MKE elnöknőjétől. Augusztus 13-án az Ipoly Nap keretében mutattuk be Tóth Imre: *Ipolymenti palóc tájszótárának* új, második, átdolgozott kiadását. Októberben a váci Katona Lajos Városi Könyvtárban szakmai rendezvényre került sor, ennek célja a digitalizált kiadványok bemutatása az Arcanum és a Pytheas kiadók munkáin keresztül, valamint a fotógyűjtemények digitalizálása, amelyet Cservenák Péter fotós gyűjteménye alapján ismerhettek meg a könyvtárosok. November elején a zselizi Városi Könyvtárban találkoztak a könyvtárosok, ahol a határon átvélő könyvtárosi kapcsolatok szlovák nyelvű dokumentuma került aláírásra, a hónap végén pedig az érsekújvári Anton Bernolák Könyvtárban a szakmai együttműködési nyilatkozat magyar nyelvű dokumentumot írták alá a szlovákiai Nyitra megyei és a magyarországi Pest megyei könyvtárak képviselői.

A zólyomi szakmai út résztvevői, 2010.

19-én a Pest Megyei Könyvtárban került sor egy szakmai találkozóra, amely reneszánsz hangversennyel kezdődött és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum megtekintésével fejeződött be.

2009. június 17-én a Pest Megyei Könyvtárosok Egyesülete visegrádi könyvtáros napján Szilágyi Márta, az érsekújvári Anton Bernolák Könyvtár igazgatónöje és Solmoši Márta, az Ipolysági Városi Könyvtár vezetője rangos kitüntetésben részesült, ugyanis az MKE elnöke, Bakos Klára a Pest Megyei Könyvtárosok javaslatára mindkettőjüknek átadta azt a díszoklevelet, amely bizonyítja, hogy a két szlovákiai magyar könyvtárost az MKE tiszteletbeli tagjává választotta. November 25-én került sor az Ipolysági Városi Könyvtárban a határon átnyúló kapcsolatok jegyében a könyvtárosok szakmai rendezvényére, ahol a jelenlévők nevében – nyugdíjba vonulása alkalmából – megköszöntük az eddigi munkát Herczeg Miklósnénak, a váci könyvtár igazgatóhelyettesének. Az Ipolysági Városi Könyvtár köszönő levelet nyújtott át a jelenlévő könyvtárak képviselőinek, megköszönve az eddigi közös munkában való részvételt Vác, Érd, Szentendre, Nagymaros, Dunakeszi, Budakeszi, Érsekújvár, Léva, Párkány és Palást településeknek.

2010. január 20-án Mándli Gyula vehette át Ipolyság város diszpolgári kitüntetését. A városi képviselőtestület egyhangúan szavazta meg ezt a kitüntető címet Ipolyság kulturális mecénásának, aki a város 12. díszpolgára lett. Április 7-én szakmai kirándulásra került sor Zólyomba a Ludovít Štúr Megyei Könyvtárba, ahol a Lőcsei Pál falfaragómester műveinek kiállítását tekintettük meg, valamint a XIII. században épült Szt. Erzsébet templomot. November 8-án részt vettünk a Katona Lajos Könyvtárban megrendezett K. Lubczyk – G. Lubczyk: *Emlékezés, lengyel menekültek Magyarországon 1939–1946.* című könyvének bemutatóján. November 13-án került sor Ipolyságon az ipolysági kanászhangverseny 100. évfordulójának rendezvénysorozatára, amelyen fellépett a Magyar Dudazenekar, G. Szabó Zoltán és dudás barátai, a Szlovák Dudászenekar, és bemutatásra került Hála József – G. Szabó Zoltán: *„Dudásoknak, kanászoknak közibül, közibül...”* című helytörténeti kiadványa. Az említett rendezvény ugyan ezen a napon megrendezésre került Vácon is. December 15-én Korpás Pál tanár úr 70. születésnapjára emlékeztünk az Ipolysági Városi Könyvtárban, ahol Mándli Gyula beszámolóval, fotóanyaggal méltatta a nemrég elhunyt képviselő kulturális intézményekkel kapcsolatos munkáját.

2011. április 27-én a Váci Múzeum Egyesület közgyűlésén a Váci Értéktárban került sor a Tragor Emlékérmek átadására. Az Ipolyság–Vác közötti kulturális kapcsolatok ápolásáért és fejlesztéséért Danis Ferenc nyugalmazott ipolysági iskolaigazgató, aki a napokban töltötte be nyolcvanadik életévét, vehette át az elismerést.

Természetesen az említetteknél sokkal több rendezvényre került sor az elmúlt évtized alatt, itt első sorban a könyvtári kapcsolatokról esett szó. Meg kell még említeni, hogy 2011. május 18-án a két ország intézményvezetői találkoznak a helytörténeti munkák megtárgyalására, május 23-án pedig a két testvérváros: Ipolyság és Vác képviselőtestülete közös tanácskozáson újítja meg az együttműködési szerződésüket.

Solmoši Márta

A szlovén–magyar kapcsolatok hétköznapjai

A Honismeret 2011/1. számában írás jelent meg Székely András Bertalan tollából, a Magyar-szlovén kapcsolatok a rendszerváltás óta, különös tekintettel a nemzetiségekre címmel elhangzott szentgotthárdi előadása. Az alábbiakban ennek néhány gyakorlati vonatkozását ismertettem olyan új, alig vagy egyáltalán nem ismert mozzanatok közreadásával, amelyek hasznosan árnyalják az említett írás által fölvezetett képet.

Rádióhír: Szombathelyen immáron 19. alkalommal írták alá a sokoldalú együttműködési megállapodást Vas, Zala és Lendvavidék közigazgatási vezetői 2011. március 10-én.¹

Térben és időben is kissé vissza kell mennünk az előzmények megértéséhez. Még az első világháború előtt Magyarországhoz, azon belül pedig Zala megyéhez tartozott Lendva és környéke, azaz a mai Muravidék, amelynek egyik települése Peklenica-Bányavár. Az itteni kőolajkibúvásról először Kitaibel Pál írt 1806-ban, 1848-ban pedig Gyika őrnagy csapata ezzel a nyersolajjal kente be a fölgújított mura-szombati hidat, hogy elvágja az utat a Magyarországra, Zala megyére törő horvát Jellacsics csapatai elől.²

Az ipari méretű kőolaj- és földgázbányászat a Trianon utáni Magyarországon Bázakerettyén kezdődött el 1937 őszén. A Dunántúli Kőolaj- és Földgázbányászati Vállalat bázakerettyei üzemében 1964 szeptemberének első vasárnapján, azaz a Bányásznapon a lendvai kőolaj- és földgázbányászokat, valamint feldolgozókat látták vendégül a zalai sorstársak. A bőséges ebéd ledolgozására a közeli és a határ menti lovászi üzem tekézőivel gurítottak egy nagyot: golyót és sört egyaránt. Egy év múlva Lentiből, majd a zalai Salomvárról érkezett labdarúgók mérköztek meg egymással.³

Az 1960-as évek lényeges eseményei közé tartozott, hogy a mura-szombati Franc Sebianics szerkesztésében a szombathelyi Kerekes László, Palkó István, Vörös János és a zalaegerszegi Ferencz Győző közreműködésével megjelent 1961-ben a magyar-szlovén, 1969-ben pedig a szlovén-magyar kisszótár. Ugyanekkor kezdtek kialakulni a szombathelyi szerkesztésű, Vas, Veszprém és Zala megye által kiadott *Eletünk* című antológiák és a mura-szombati *Dialogi* folyóirat közötti kapcsolatok, amely kapcsolatok újraélesztésére 2010-ben tett kísérletet a megjelenésének 15. évfordulóját ünneplő zalaegerszegi *Pannon Tükör* szerkesztősége.

Dr. Szigethy István jogász 1967-ben zalaegerszegi sakkozók csapatának tagjaként kereste föl Lendvát, ahol azzal a dr. Hajós Ferencsel ült egy asztalhoz, aki aztán az önálló Szlovén Köztársaság első magyarországi nagykövete lett. Amikor 1993-ban a magyar országgyűlés a két független állam közötti alapszerződésről tárgyalt, a jogász akkor képviselőként, a lendvai Hajós Ferenc pedig nagykövetként ült az Országházban. Hamarosan a szlovén nagykövet Zalaegerszegen, Szigethy Istvánnal közösen készítette el a szlovén alkotmány szövegét magyarul is a Megyeházán.⁴

Ugyanez a Hajós Ferenc nagykövet nyitotta meg 1995 nyarán a keszthelyi Balatoni Múzeumban a lendvai – ma már zalai javaslatra is Munkácsy-díjas – Király Ferenc szobrászművész kiállítását, ahol számos művészbarátja is köszönthette. Ugyanis a Lendvai Nemzetközi Művésztelep rendszeres alkotóvendégei voltak a zalai, vasi képzőművészek is. Kedves mellékterméke volt a kiállítás megnyitását követő baráti beszélgetésnek, hogy a nagykövet úr megismerkedett Bakonyi Károly szőlőnemesítővel, akinek Cserszegi Fűszerese lett Az Év Bora Londonban.⁵

Természetesen folytatódott a zalai-lendvavidéki sportbarátág több vonalon is. Az akkori járási, ma hivatalos nevén a Zalaegerszeg Városi és körzeti Sportszövetség egyre több sportágban szervezte a versenyeket a lendvai testvérszövetséggel közösen, így aztán – alighanem országos ritkaságként – már 47. éve folyamatos ez a sportbarátság. Ennek külön érdekessége, hogy még ma is él és gyakorta találkozik egymással az a két sportvezető, aki először fogott kezét 1964 őszén az akkori jugoszláv-magyar határ zalai szakaszán: Kustán József Zalaegerszegről és Stefan Utrosa, azaz Utrosa István Lendváról. Ez a sportkapcsolat lehetőséget adott arra, hogy a lendvakörnyékiek évente többször is találkozhassanak – amire másként nem lett volna alkalmuk – a felvidéki Mátyusföld sportolóival, akikkel a zalaegerszegi szövetség napjainkban már 36. éve éli át a baráti sportvetélkedés örömeit-bosszúságait.⁶

¹ Studiórádió 96,3, Zalaegerszeg, 2011. március 11.

² Ötvenéves a magyar kőolaj- és földgázbányászat. Nagykanizsa, 1987. Fel.szerk.: Ferencz Győző.

³ Jószeromszedság a sportban is – Dobrososedstvo tudi v sportu – Negyvenöt éves a sportbaráti kapcsolat Lendvavidék és Zala megye között – Petinstirideset let sportno-prijateljskih odnosov med Lendavo in Zalsko zsupanje. Lendva – Zalaegerszeg, 2009.

⁴ Közös határ két oldalán – Na obeh straneh skupne meje. Lendva – Zalaegerszeg, 1996.

⁵ Pannon Tükör, próbaszám 1995. december.

Az INA Nafta Lendava, valamint a nagykanizsai székhelyű Kőolaj- és Földgázbányászati Vállalat sportolói 1983 nyárvégén, a Jugoszláv Bányászok Napján negyedik alkalommal találkoztak a pályákon több sportágban is. A következő híradás már arról szólt, hogy a szakszervezeti bizottság a 34. Magyar Bányásznapon ismét Bázakerettyén rendezte meg a határ menti sportnapot 8 sportágban 11-11 csapattal a lendvaiak részvételével. Ennek külön érdekessége volt, hogy az a Dominko Marjan szakszervezeti titkár és labdarúgó vette át a győztesnek járó kupát, aki később a budapesti jugoszláv nagykövetségen teljesített szolgálatot. A vállalati székház auláját Király Ferenc olajfűrészi jelenetet ábrázoló bronz domborműve díszíti.⁷

Az már csak természetes, hogy az első kőolajat adó termelő kút „házájában”, Bázakerettyén rendezték meg 1991. április 26-án a lendvai és a zalai kőolaj- és földgázbányászok napját, vagyis a sportról áttevődött az együttműködés szakmai vonalra is.⁸

A zalai-lendvavidéki kapcsolatok újdonsága volt, hogy hosszú évek több-kevesebb sikerrel járó próbálkozása után 1995 decemberében megjelent – és 15 éve azóta is – a Pannon Tükör irodalmi-kulturális folyóirat próbaszáma, amely közölte a lendvai Bence Lajos verseit. A szlovéniai magyar irodalom akkor jutott túl a szárnypórbálgatáson, s ezzel a közléssel bekapcsolódott az egyetemes magyar irodalom áramába.

A folyóirat azóta is állandó otthona a muravidéki alkotóknak, de zalai szerzők is gyakorta megjelennek kétnyelvű lendvai kiadványokban. A zalai folyóirat a kezdetektől fogva ad ki könyveket. Ebben a sorozatban jelent meg Bence Lajos tanulmánykötete a kétnyelvű oktatásról, a szlovéniai magyar nyelvű irodalomról, az együttélés több évtizedes történetéről *Entitás és identitás* címmel. Zagorec-Csuka Judit versei közös kötetben kerültek az olvasó elé a nagykanizsai Kardos Ferencsel. A költő legújabb könyvét *A muravidéki magyar könyvek világa* címmel a pilisvörösvári Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület adta ki. Említsük meg, hogy a két szerző – több lendvavidéki értelmiségivel együtt – nemcsak a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett, de az utóbbi években ott is doktorált.

Ekkor már élt a Zala megye és a Muravidék közötti önkormányzati együttműködési szerződés, amelynek egyre kibővülő tartalmaként például a csentei borások állandó résztvevőivé váltak a zalai kertbarátok köre által szervezett kiállításoknak, Török Károlyné Eta pedig folyamatosan ismertette meg a Lendva környékbeliekkel a göcseji szöves különlegességeit.

Már a nóta is közös! Ugyanis a Lendván daloló Muravidéki Nótázók karnagya, szervezője, lelke az Újudvaron élő, a nagykanizsai gimnáziumban tanító Cseke József e sorok írójának bordalából alkotta meg a dalos kar indulóját. Dobronak (Dobrovnik) jótorkú legényeit-férfiát a zalaegerszegi Kardos Endre-Bozi segíti dalról diadalra.

Legutóbb március 16-án a Magyar Kultúra Alapítvány budapesti székházában a *Hazafias költészet a magyar irodalomban* kárpát-medencei szavalóversenyen ért el az általános iskolások között első helyezést Vida Dorián, másodikikat Grega Ferenc és ugyancsak másodikikat Gaál Dorina középiskolás – mindhárman muravidékiek.⁹

Ha sporttal kezdjük, fejezzük is be azzal. Az immáron 47 éves muravidéki-zalai sportbarátság fontos mozzanata volt, hogy Lendván írta alá a két szövetség barátságát ismételten megerősítő szerződést a magyarul kiválóan beszélő Ivan Koncut és a zalaegerszegi Pais László 2007. október 26-án. Ennek fontos pontja volt, hogy a zalaegerszegi sportszövetség tulajdonában és kiadásában megjelenő Zalamenti SportÉrtesítő című havilapban külön oldalakat állítanak össze *Lendvavidék* címmel a szlovéniai és zalai szerzők. A lapot természetesen rendszeresen megkapták a helyi sportegyesületek, s ez a muravidéki magyarság önbecsülésének, magyarsága megtartásának fontos tényezőjévé vált mindenféle állami támogatás – tehát befolyás – nélkül.¹⁰

Ferenc Győző

⁶ Zalamenti és Dunatáj sportbarátsága. Zalaegerszeg, 2005.

⁷ Olajmunkás, 1983. augusztus 30, 1984. szeptember 30.

⁸ Olajmunkás, 1991. május 15.

⁹ Zalai Hírlap, 2011. március 17.

¹⁰ Zalamenti SportÉrtesítő. Zalaegerszeg, 2007. október 31.

Vendégségben Zichy Mihály dédunokájánál

Szalay Lajos irodalmi rajzai Zalán

A XX. századi emigrációban élt magyarok kulturális tevékenységébe nyújt betekintést a 2010. szeptember 25-én megnyílt kiállítás. A házigazda, a 93 éves *Csicsery-Rónay István* tolószékben fogadta a vendégeket (aki 2011. április 22-én elhunyt). Zichy Mihály dédunokája Washingtonban működtette az Occidental Press kiadót. Amikor Szalay Lajos az 1960-as években New Yorkba költözött, komoly munkakapcsolat és barátság alakult ki kettőjük között. A barátság emléke jegyében született meg a kiállítás *Csicsery-Rónay István* magángyűjteményéből. A Szalay rajzokból és az egymás közt váltott levél-dokumentumokból álló anyag különleges képzőművészeti és kultúrtörténeti vonatkozással bír. A zalai Zichy Mihály Emlékmúzeum előterében fogadja a látogatót a kamarakiállítás. A szűkös berendezést a levelek olvasására fordított korlátozott figyelem indokolja.

Csicsery-Rónay István megnyitóbeszédét tartja

A szűkös berendezést a levelek olvasására fordított korlátozott figyelem indokolja.

István bácsit nemcsak családjától, elődeitől – köztük Kazinczytól, Zichy Mihálytól és más jeles történelmi személyiségektől – örökölt hivatását s nevelése során elsajátított műveltségéért, de nagy idők nagy tanújaként, a magyar demokrácia következő harcosaként, az alig föltárt magyar közelmúlt egyik hiteles forrásaként tiszteljük. Több mint két évtizede ismertem meg személyesen. A rendszerváltás sodrában, még élő barátaival a fél évszázada mártírhalt Teleki Pál emlékét ébresztgette, az általa szerkesztett és kiadott Teleki Pál könyvekkel és a balatonboglári Teleki-szobor felállításával. Olyan, ma már legendás hősként tisztelt személyiségekkel dolgozott együtt, mint Varga Béla, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Szent-Iványi Domokos, Koszorus Ferenc, Nagy Ferenc, Szombathelyi Ferenc, Kudar Lajos, Kiss Sándor, Saláta Kálmán, Arany Bálint, Auer Pál, Hám Tibor, Kovács Imre és társaik.

1990-ben sűrű tervekkel tért haza Washingtonban leélt hosszú emigrációjából. Világhírű dédapja iránti elkötelezettségéből – nemzeti örökségünket ápolva – gyarapítja Zalán a szülei által 1927-ben alapított Zichy Mihály Emlékmúzeumot. Létrehozta a Zichy Mihály Alapítványt, amely kiállításával, szép kiadványaival a hazai és nemzetközi művészeti életben is figyelmet kelt, csakúgy, mint a zenei életben a Veress Sándor Társaság, amelynek alapító elnöke.

Nemzedéktársaimmal együtt sokat köszönhetünk neki a szabad szellemi tájékozódás terén. Az 1960-as években Magyarországon betiltott irodalmi és filozófiai művekhez jutottunk hozzá az Occidental Press Kiadó által, Teilhard de Chardintól a száműzöttek naptárán és a forradalom költőin át Márai Sándor Naplójáig. A Csicsery-Rónay István által 1953-ban Washingtonban alapított kiadóvállalat, célul tűzte ki „a magyar kultúra ápolását a száműzetésben és a magyar szellem értékeinek megismertetését a szabad világgal”. Első kiadványa, a *Száműzöttek naptára* 1954 januárjában jelent meg. Azóta csaknem negyven kiadványa látott napvilágot. Köztük két lírai és egy elbeszélő antológia, több vers- és műfordításkötet, Márai-, Gombos- és Szabó Zoltán-művek. Kiadott irodalmi és zenei lemezeket és kazettákat is. Ezek száma elérte a megjelentetett könyvek számát. A könyvek és lemeztasakok illusztrációit neves grafikusok készítették, a többi között Buday György, Domján József, Szalay Lajos. A lemezek és kazetták Ady Records néven jelennek meg.

Ő fordította le és adta ki magyarul: Gaetan Picon: „Korunk szellemi körképe” című, hat kiadást megért munkáját, a nyugati világot foglalkoztató társadalmi, bölcséleti kérdésekről. De neki köszönhetjük Illyés Gyula verseinek francia és angol kiadását, Gara László: *Az ismeretlen Illyés* című kitérő életrajzának megjelentetését. Továbbá Csicsery-Rónay István szenzációs kiadványát az „Egy mondat a zsarnokságról” című örök érvényű verset hanglemezen, magától a szerzőtől, Illyés Gyulától elmondva.

A mágnesszalagra rögzítés kalandos eseményeit is a leleményes István bácsi mozgatta. Volt gondja arra, hogy a lemez borítóját a korszak e feladatra legméltóbb művésze, Szalay Lajos illusztrálja. A Szalay rajz áll a kiállítás központjában is: egy szenvedést megéneklő himnusköltő, egy XX. századi walesi bárd alakja. A Zichy Múzeum grafikai termében fellelhető a rokonszellemű kapcsolódás Zichy Mihály Arany János ballada illusztrációjával. A párhuzamokat szereti hangsúlyozni a házigađa.

A Zichy Mihály Emlékmúzeumban Horváth János muzeológus által rendezett kiállítást Csicsery-Rónay István nyitotta meg az alábbi mondatokkal: „A művésszel régi barátság kötött össze, amelynek művészi eredményei is voltak az ő részéről. Szalay Lajossal 1960-ban kezdődött a személyes ismeretség, de már elötte kapcsolatban álltam vele, amikor Tucumanban, Argentínában tanított. Már elterjedt Picasso véleménye, hogy »ha két grafikus neve marad fenn az utókornak a huszadik századból, a második Szalay Lajos lesz« – az első helyet magának tartotta fenn a spanyol származású, öntudatos festőzseni. Tehát a második legnagyobb rajzművésze a századnak Picasso szerint az emigrációban élő Szalay Lajos. A magyar grafikus a rádióból értesült az 1956-os magyar eseményekről. Így nyilatkozott: »Hallgattam a rádióban a híreket, és rajzoltam. A rajzok a rádióhírekre érzett személyes megindulásom grafikus vetületei.« 1956 októberében 50–60 rajzot adott át Fercsey Jánosnak, egy Buenos Aires-i újság magyar szerkesztőjének, majd november 4. után egy újabb adagot. A művész nem kért pénzt a rajzokért. Ott Argentínában a magyar forradalomról a legszebb műveit alkotta, ami azonban a baloldal nemtetszését váltotta ki, s ezért kénytelen volt elhagyni Argentínát. Az előzményekhez tartozik, hogy kiküldték az 1947-es magyarországi békedelegációval Párizsba, ahol Gerő Ernő azt mondta Szalaynak, ha belép a pártba, akkor mindenben segíteni fogjuk. Erre Szalay azt mondta: »Őnökkel nem kívánok együtt dolgozni! – Miért? – Azért, mert amit maguk csinálnak az zsidó-fasizmus!« Inkább Amerikát választotta.”

„Miután megérkezett New Yorkba rögtön felvettem vele a kapcsolatot. Tekintettel arra, hogy semmi bevétele nem volt, fölajánlottam neki, hogy készítsen az Occidental Press Kiadó Ady Records szekciójának tasak-rajzokat magyar irodalmi lemezekről. Azokat most itt lehet látni a jelenlegi kiállítás vitrinjében. Hozzá kell tennem, hogy ez a tárlat azért is egyedülálló, mert a személyes ismerősök, barátok kivételével még senki sem láthatta. Nem sok, de igen jelentős rajzok! Na, most, hát ebből nem lehetett megélni, akkor sem. Rajzonként 100 dollárt tudtam neki biztosítani, amik meg is jelentek. Állandó kapcsolatban voltunk. A levelezés, ami itt látható, a nagy rajzsorozatnak a megbeszélése. Lényeg az, hogy

nagyon jó barátokká váltunk. Ő teljesen az Illyés-i vonalat követte, ami abban is megmutatkozott, hogy az Új Látóhatár című folyóirat Illyés emlékszámába készített illusztrációkat. Abból látható a kiállításon az Anna című grafika. Találkozásaink abból álltak, hogy gyakran meglátogattam New Yorkban. Ez annyit jelentett, hogy néha 8 órától éjjel kettőig is beszélgettünk. Terveztünk egyszer egy rajzsorozatot, New York-i lovak címmel. Rajzolt is egypár tervet, de beféjezni már nem volt ideje. A vendégkönyvünkbe be is írta, hogy »annyiszor tettelek lóvá, hogy ezeken a lovakon teszem jóvá a lóvátételt« – lovakat rajzolt az otthonom vendégkönyvébe.

A kiállításon szereplő leghíresebb művei a Genesis mappa lapjai, ami a bibliai lapokat tartalmazza. A baj csak az volt, hogy a ki nyomtatott albumot nem tudták terjeszteni. Őt ez nagyon felháborította és úgy érezte, hogy összeesküvés folyik ellene. Nem csak a szegény haza ellen lázadt, hanem az egész magyar emigráció ellen. Odáig ment, hogy nem akart magyar emigránssal találkozni. Amikor hívtam, a felesége vette fel a telefont, s úgy éreztem, hogy ez barátságunk végét jelenti.”

Szalay Lajos rajza Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról című verséhez

„Egy érdekes közjáték változtatott ezen. Megérkezett egy székely festő, Plugor Sándor, aki Szalay tartotta mesterének. Azért jött New Yorkba, hogy találkozzon vele. Azt mondták neki, hogy ez lehetetlen. Végül javasolták neki, hogy egy lehetőség van, én járjak közbe a művésznél, hogy fogadja. Felhívtam Szalayt. Átadtam a telefont a honfitársunknak, aki hiába könyörgött a találkozásért, az volt a válasza, hogy nem! Eltelt 15 perc, csöngött a telefon. Szalay hívott, s az volt a válasz, hogy annyira megérett nekem a sepsiszentgyörgyi székely beszéde, hogy fogadja. Ez volt az utolsó beszélgetésem vele. Szalay jóval előbb hazatelepült, mint én. Miskolcra költözött.

Tízéves barátságunk gyümölcseként sikerült sok vevővel összehoznom s ezekről is írtam könyveimben, köztük a Csillagos órák, sorsfordító magyarok-ban. Az emigrációban sikerült még barátságot kötni Veress Sándorral és Bay Zoltánnal is. Tehát az »emigrációban eltöltött idő« nem volt teljesen felesleges.”

A zalai Szalay-kiállítás megnyitó beszédében Csicsery-Rónay István személyes közelségbe hozta a nézőkhöz a Mestert. Washingtoni lapjában, a Hírünk a Világban címdoldalán kitűnő riportot közölt a művésszel. Az is ott olvasható. A közzétett levelekből kitérünk a művész keserű humora és nyers őszintesége: „Kedves Pista! Kapcsolatunknak az én állandó marakodó keserűségem miatt történő elromlása után igazán nem vártam, hogy lapodban ilyen értékeket messze meghaladó rangot biztosítsál...” New York, 1962.VIII.5. Lajos

A fekete-fehér hanglemezborító rajzok, illusztrációk segítségével megismerhetjük annak a művésznek a vonalvezetését, aki tíz, a Buenos Aires-i egyetemen töltött éve alatt forradalmasította az argentin rajzművészetet, rajzba foglalta a Jót és a Rosszat, a háborút, Shakespeare, Dosztojevszkij és Kafka műveit, a Biblia történeteit; és kivívta Picasso tiszteletét.

Matyikó Sebestyén József

„Újra szolgálatban!”

A Budavári Sikló felújításának 25 éves jubileumára

Az 1800-as években a gyors és látványos fejlődésnek indult Pest-Buda a politikai, gazdasági és kulturális élet központjává vált. Építkezések kezdődtek, átvették és alkalmazták az urbanizáció újdonságait, gázvilágítást, csatornázást. A város új arculatának kialakításában döntő szerepe volt József nádornak, aki Hild János építómesterrel készítette el Pest rendezésének tervét. A fővárosi, illetve a hazai közlekedés fejlesztésében elsődleges szerep jutott Széchenyi Istvánnak, aki már a reformkor első szakaszában megfogalmazta és az 1825–27. évi országgyűlés elé terjesztette elképzeléseit. Hangsúlyozta, hogy Magyarország gazdasági felemelkedésének előfeltétele a közlekedési hálózat kiépítése. 1845-től az uralkodó megbízásából a Helytartótanács Közlekedési Ügyosztályának a vezetője lett. Burján János, Kovács Lajos, Clark Ádám, Csányi Dániel, Saska Károly és Tasner Antal segítő közreműködésével kidolgozták közlekedéspolitikai tanulmányukat. A „Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezéséről” című, 136 oldalas mű fő irányvonalát a vasútfejlesztés képezte. Széchenyi, aki egy fővárosi központú vasúthálózatot kívánt létrehozni, a közlekedés jelentőségét a következőképpen fogalmazta meg: „Közlekedések nem képezik az országok velejét ugyan, de csak olyan hatásuk van, mint valami élő test véreinek.”¹

Az előzmények ismeretében talán nem véletlen, hogy a Budavári Gözsiszló megteremtésének gondolata Széchenyi kisebbik fiának, Széchenyi Ödönnek a fejében fordult meg, abból a célból, hogy megkönnyítse a turisták, illetve a Várban dolgozó kormányhivatalnokok feljutását a hegyre.

A gőzüzemű vasúti pálya építésére 1868–70 között került sor. A munkálatokat, maga a tervező, Wohlfahrt Henrik irányította. A Szent György téren kialakított felső állomást, 100 méter hosszú, 30 fokban lejtésű, kétvágányú pálya kötötte össze a Lánchíd budai hídfőjénél létrehozott alsó állomással. Itt kapott helyet a gőzgép, mely – a korabeli műszaki lehetőségek alapján – a meghajtásról gondoskodott. A vontatást acélsodronyok segítségével oldották meg. A Bécsben gyártott pályakocsik két végéhez kapcsolódó drótkötelek mellett, biztonsági elemként ún. kapaszkodó vaskörmöket is beépítettek, hogy egy esetleges kötélszakadéskor megtartsák a kocsikat a lejtős pályán. A siklók egyidejűleg mozogtak, míg

¹ Dr. Kovács László (főszerk.): Magyar vasúttörténet 1. kötet. Mesterprint Kft. Bp., 1995. 47.

A Budavári Sikló, amely 1987-óta az UNESCO Világörökség listájában is szerepel, meghatározó és hasznos látványossága a Duna partnak.

az egyik felfelé, a másik lefelé haladt. A jármű három, lépcsőzetesen összeszerelt fülkéből állt, menetenként maximum 24 főt szállíthatott. Az ünnepélyes megnyitóra 1870. március 2-án került sor. A világon másodikként megépített Siklót a pestiek és a turisták az évek során annyira megkedvelték, hogy forgalma az 1928-ban meginduló autóbusz-közlekedés ellenére sem csökkent.

A budai hegy pályája a második világháborúban szinte teljesen elpusztult. Többek között találat érte a felső épületet, míg az alsó állomás és a gőzgép épen maradt. 1945 után a vár közlekedését autóbusszal oldották meg. A helyreállításra több tervet is kidolgoztak, a hatvanas években ún. Sikló Bizottság is alakult, de sokáig nem történt érdemi intézkedés. Végül az 1980-as évek közepén építették újjá, és 1986. június 4-én – éppen 25 éve – nyitották meg a nagyközönség előtt. A gőzüzemű gépházat megszüntették, jelenleg a szerkezetet elektromos motor működteti, amely a felső állomás alatti gépteremben üzemel. A korhű felújítást kapott két kocsi, a BS-1 jelzésű Margit és a BS-2 jelzésű Gellért, évente kb. 500 ezer-egymillió utast szállít.

M. Pázmány Kata

Felhasznált szakirodalom: Felix R. Paturi: A technika krónikája. Officina Nova Könyv- és Lapkiadó Kft. Bp., 1991.; Hanák Péter (szerk.): Hogyan éltek elődeink? Fejezetek a magyar művelődés történetéből. Gondolat Kiadó, Bp., 1980.; Dr. Kovács László (főszerk.): Magyar vasúttörténet I. Mesterprint Kft. Bp., 1995.

In memoriam

Szikossy Ferenc (1937–2011)

Meg kellett halnia, hogy a napi munka robotjában, örökösen a szinte karnyújtásnyira gondolt „a jövő hónap már könnyebb lesz” illúzióját kergető, minden szusszanást halogató mókuskerekében megálljunk néhány percre, és átgondoljuk, átérezzük, mit is jelentett a honismereti mozgalom gárdájának, vezérkarának és személy szerint is mindnyájunknak *dr. Szikossy Ferenc*?! Meg kellett halnia, hogy elhiggyük: nem halogatható tovább a számvetés, nem fogadhatjuk el többé kifogásait, nem hihetjük el immár, hogy hamarosan több ideje lesz emlékeinek összegyűjtésére, kötődéseinek megfogalmazására, szakmai, szervezési módszereinek felmutatására. Mert mindig azzal bújti ki munkásságának összegzése, eredményeinek áttekintése elől, hogy „majd ha nyugdíjba megyek”. Elhittük neki – mert gyöngösgünkben el akartuk hinni –, hogy lesz még ideje megíratlan témáinak kidolgozására; biztunk benne, hogy majd még gazdagodhatunk visszaemlékezéseinek tanulságaiból, hogy – önző módon csak a honismereti mozgalomra gondolva – megőrizhetjük az utókornak rutinosan, taktikusan és eredményesen végzett teremtő szervezőmunkájának emlékeit. Mert a diplomáciai érzéken kívül mindehhez emberség, bátorság és szakmai tekintély is kellett a Hazafias Népfront inkubátorából kibújó, annak politikai korlátaitól és anyagi, intézményi háttérétől egyaránt megszabaduló honismereti mozgalomnak a civil szférába való böles és célszerű átvezetéséhez.

Igen, meg kellett halnia ahhoz, hogy rájöjjünk: nem halogathatjuk tovább a számvetést, de 2011. március 27. óta tudjuk, hogy ezt immár nélküle, magunknak kell elvégeznünk. Pedig ez a szép gesztus a köszönet számvetése lehetett volna, mindannak számbavétele, amiért hálásak lehetünk, amit a honismereti mozgalom köszönhet Neki.

Ez a rövid, de szívből jövő búcsúztató is csak jelezheti súlyos adóságunkat.

Szikossy Ferenc 1937. február 8-án született Budapesten. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem-francia szakán 1961-ben fejezte be egyetemi tanulmányait, és 1967-ben szerzett egyetemi doktori címet. 1964-től a Legújabbkori Történeti Múzeumnak, majd jogutódjának volt munkatársa, 1970-től osztályvezetője, 1975-től főigazgató-helyettese, 1983-tól megbízott, majd 1986-tól kinevezett főigazgatója. 1994-től – az intézmény Magyar Nemzeti Múzeumba olvasását követően – főigazgató-helyettesként dolgozott. Hatalmas részt vállalt a történeti múzeumok korszerű gyűjteményi szerkezetének kialakításában, a történeti muzeológia tudományágának fejlesztésében, a tevékeny, tárgyra összpontosító gyűjtési módszerek elterjesztésében. Gyakran hallhattuk tőle azt a játékosnak tűnő, valójában nagyon is komoly felvetést, hogy szinte minden családi otthonban, háztartásban található legalább egy – de inkább több – olyan tárgy, ami muzeális értéket jelent.

Számos publikációja jelent meg – egyebek mellett a Honismeretben –, továbbá több szakmai folyóirat, évkönyv (Történeti Múzeumi Közlemények, Folia Historica, Múzeumi Hírlevél stb.) szerkesztőjeként, valamint szerkesztőbizottsági elnökeként dolgozott. Országos vezető szakfelügyelőként másfél évtizeden át fontos szerepet vállalt a múzeumi szakág irányításában. Rendezőként, társszerzőként jelentős kiállítások, sikeres tárlatok megvalósításában vett részt. Irányította a Magyar Nemzeti Múzeum új, állandó történeti kiállításának felépítését, továbbá egyik legfontosabb, alkotó közreműködője volt a múzeumépület több mint egy évtizedig tartó rekonstrukciójának. Összefogta a múzeumban folyó felső-, középső- és alapfokú restaurátorképzést, valamint a gyűjteménykezelői tanfolyamok munkálatait és szervezte az ELTE-vel közösen létrehozott Oktatási Tanácsot. Irányította a múzeumban folyó köznevelődési munkát és az időszakos kiállítások programjainak kialakítását. A tárca Közgyűjteményi Főosztályának megbízásai értelmében szakfelügyeletet is ellátott, továbbá felkért szakértőként részt vett a „múzeumi törvény” előkészítésében, majd az Országgyűlés Kulturális Bizottsága előtt a törvény végleges megszövegezésében.

Munkásságát 1996-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetéssel ismerték el, 2007-ben megkapta a Széchényi Emlékérmét.

Nekünk, a honismereti mozgalom szolgáló elkötelezettjeinek különösen sokat jelentett az, hogy Szikossy Ferenc történészként, muzeológusként, intézményvezetőként, legfőképpen pedig fegyvertársként mellénk szegődött, ha kellett oltalmába vette a mozgalmat. Vezető pozíciójában intézményi háttérrel, muzeológusként, történészként szakmai biztonságot, munkatársként, barátként minden körülmények között megbízható emberi háttérrel, kiváló gyakorlati és diplomáciai érzékkel rendelkező kapcsolatot jelentett a mozgalom számára.

Ismeretes, hogy a honismereti mozgalom a Hazafias Népfront keretében szerveződött, s 1990-ig általa védve – egyszerűsre korlátozva – működött. Amikor a kommunista diktatúra sokak számára váratlan gyorsasággal összeomlott, s a Hazafias Népfront megszűnt, a mindig is alulról építkező, de felülről is befolyásolt – esetenként *párt*-fogolt, máskor nem *párt*-fogolt – mozgalomnak új pályára kellett állnia. A honismeret által képviselt értékek és hagyományok a társadalmi önszerveződés útjaira tereltek volna, de ehhez a mozgalomban résztvevők körében sem volt meg teljes mértékben a szükséges készség és gyakorlat. Pedig viszonylag egyszerű lépésekre volt szükség: a megyei honismereti bizottságoknak kellett átalakulniuk megyei honismereti egyesületekké, továbbá az Országos Honismereti Bizottságnak kellett – mint *bábból* a lepke – Honismereti Szövetséggé válnia. Végtelenül egyszerű folyamat tehát – ha van, aki fölismeri a lényegét. Mozgalmunk szerencséje, hogy Szikossy Ferenc személyében volt ilyen személyiség, s mert ez a kapitány tudta merre akar hajózni, többnyire kedvező szelet is kapott hozzá. Elsősorban az övé tehát az érdem, hogy – Kanyar Józseffel és Töltési Imrével együtt – megvalósította ezt a történelmi jelentőségű átszervezést. Mégpedig oly módon, hogy az önszerveződés elve és eszméje is érvényre jutott, már amennyire egy – a három T-ből a meg *Türt* kategóriába tartozó mozgalom – diktatúrában szocializálódott közösségében érvényre juthatott.

Mert nem volt könnyű az átalakulás. A honismereti munkában tevékenykedők között, mint tudjuk, mindig előfordultak olyanok, akik a mozgalomban nem a szolgálat, hanem az érvényesülés lehetőségét látták, vagy legalábbis keresték; olykor pedig szakmai képességük kisebb-nagyobb hiányosságát igyekeztek a mozgalom politikai vonásainak (munkásmozgalom, tanácsköztársaság, felszabadulás stb.) hangsúlyozásával ellentételezni. A „transzmisszió” szerepét is játszó Hazafias Népfront megszűntével, az országos politikai széljárás sűrű és sokszor kiszámíthatatlan változásaival a „felfelé igazodás” addigi rendjének átalakulása a különböző körökben több-kevesebb zűrzavart okozott, ezért az átmenet nem volt teljesen zökkenőmentes. Bizony, sokan tévelyegtek a „politikai igazodás” útvesztőiben, korábbi „elhajlásaikat” ellenkező irányú „hajlásokkal” igyekezvén ellensúlyozni. Sokan érezték, éreztük akko-

riban, hogy ember legyen a talpán, aki ebben a sokszor zürzavarosnak látszó öntisztulási folyamatban az arany középúton tudott maradni, sőt: tisztán tudott látni.

Ilyen ember volt Szikossy Ferenc!

Akik akkoriban vele dolgoztak, bizonyára emlékeznek kedvenc szavajárására, az ingák alaptulajdonságával való példálózására, miszerint „ami” egyszer nagyon kilengett *balra*, annak hamarosan *jobbra* is ki kell lengenie. Ezzel az „inga-elmélettel” akkoriban sokfajta emberi magatartás indítékait meg lehetett magyarázni, mi több: érteni.

Az „ingázásnak” ez az indítéka a megyei honismereti egyesületek szervezése, szerveződése során számos esetben megmutatkozott. Szikossy Ferenc kiválóan ismerte az ilyenkor megmutatkozó emberi természetet. Mesterien vezényelte a Honismereti Szövetség alapszabályát kidolgozó, módosító, majd elfogadó ülések napirendjét; taktikai zsonglörként hártotta el a különböző indíttatású, kisebb-nagyobb körök által kezdeményezett taktikai próbálkozásokat és céltudatosan lavírozott az önös érdekeket közérdeknek feltüntető szélfúvások között. Talán lavórban támasztott viharok tűnhet mindez az akkori, egész országot felforgató orkánban, ahol – mint idővel kiderült – nem mindig Szikossy Ferenchez hasonló képességgel és tisztességgel kezelték az ország hajójának vitorláit, de visszagondolva is úgy érzem: a mozgalom sorsa és jövője volt a tét. Nem tudom mások miként voltak vele, én mindig ámultam azon a taktikai biztonságon, ahogyan ügyvezető elnökként a többfelől megmutatkozó bizonytalanság, tájékozatlanság, nemegyszer beszűkült amatőrség, kisstilű helyezkedés szirtjei között lavírozva kormányozta a Honismereti Szövetség hajóját. Amikor összefoglalta az órák hosszát tartó – sokszor meddő – viták lényegét, ahogyan megfogalmazta mindazt, amit talán a hozzászólók sem gondoltak olyan világosan, az szilárd eligazodást jelentett mindenki számára, akit a tisztázás és a helyes alapozás szándéka vezetett.

Mint a Honismereti Szövetség megszületése körül bábáskodó *Kanyar József* elnök és *Szikossy Ferenc* ügyvezető elnök mellett alelnökkösködők egyike, nyugodt lélekkel ki merem jelenteni, hogy a honismereti mozgalomnak az a szervezeti formája, amely 1989–1990-ben létrejött, s több mint két évtizede gyakorlatilag változatlan hatékonysággal működik, az elsősorban Szikossy Ferenc dinamikus, pragmatikus, bölcsen előrelátó alkotó-szervező, közösségépítő munkájának eredménye.

Köszönjük Feri!

De ahhoz, hogy mindezt végiggondoljuk és kimondjuk – óh hálátlan jelenkor! – Szikossy Ferenc barátunknak, munkatársunknak, fegyvertársunknak meg kellett halnia.

Halász Péter

Zsolnai József (1935–2011)

2011. január 12-én elhunyt dr. Zsolnai József professor emeritus, az MTA doktora, a XX. századi magyar pedagógia meghatározó alakja. Munkásságát a szellemi tettekre szűrés és tartás, a mérhetetlen alkotásvágy jellemezte. Meggyőződése rendíthetetlenül vitte előre azon az úton, amely tele volt akadályokkal, és hite erőt adott ahhoz, hogy csatáját választott sorsaként életének utolsó percéig vívja. A *Vesszőfutásom a pedagógiáért* című önéletrajzában részletesen élénk tárja életének különböző állomásait, azt a küzdelmet, amellyel a szegény sorsú tanyasi parasztyerekből nagy formátumú tudós ember-ré vált. Ahogy könyvében fogalmaz. „Erőfeszítésemet folytatam mindaddig, amíg egyetlen ember hisz mindabban, amit eddig csináltam, de lehet, hogy még akkor is, ha már csak magam hiszek önmagam-ban.”

Szeged–Királyhalmán látta meg a napvilágot, és szegény családi sorból elindulva töretlen szívóssággal küzdötte fel magát egészen az akadémiai doktorátusig. 1955-ben tanítói képesítést szerzett, majd elvégezte a Szegedi Tanárképző Főiskolát. 1964-től a főiskola Nyelvészeti Tanszékének tanársegédje, miközben diplomázott a szegedi József Attila Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakán. Kutatói pályáját ebben az időszakban kezdte, nyelvjárási anyaggyűjtéssel és földrajzínév-kutatással foglalkozott. 1971-től a Kaposvári Tanítóképző Intézet docense. 1976-ban újabb diplomát szerzett az ELTE pedagógia szakán, majd egy évvel később bölcsészdoktori oklevél birtokosává vált. Életének jelentős állomása volt ez utóbbi esztendő, amikor Csökölyben a hátrányos helyzetű magyar cigánytanulók fejleszthetőségét tanulmányozta anyanyelv-tanítási kísérlet keretében.

1977-től a Kaposvári Tanítóképző Főiskola szekszárdi kihelyezett tagozatán irányította a neveléstudományi tanszéki csoportot. 1979-ben nevezték ki az Országos Oktatástechnikai Központ pedagógiai főosztályának vezetőjévé, majd 1980-tól az Oktatáskutató Intézetben az iskolakutatási osztály vezetője volt. 1982 és 1986 között a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelés óvodai lehetőségeit tanulmányozta akciókutatás keretében. 1987-ben kutatócsoportjával a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán kísérleti tanítóképzésbe kezdett. 1985-ben kísérleti iskola alapítására kért és kapott engedélyt Törökbalinton. Kidolgozta az értékközvetítő és képességfejlesztő iskola modelljét, majd 1986-tól 1999-ig kutatásvezető igazgatóként valósította meg ennek programját a mindennapi gyakorlatban.

1989-ben védte meg disszertációját, aminek alapján a Tudományos Minősítő Bizottság a nyelvtudomány (nyelvpedagógia) kandidátusává nyilvánította. 1990-ben Andrassy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter az Országos Közoktatási Intézet (OKI) megszervezésével bízta meg, majd kinevezte az intézet főigazgatójává. Első teendői között kiadta az Új Pedagógiai Szemlét, valamint Iskolakultúra címmel megalapította az Intézet önálló folyóiratát. Az Országos Közoktatási Intézet keretei között munkálta ki közoktatás-fejlesztési koncepcióját, amely „*A magyar közoktatás minőségi megújításának szakmai programja*” címen vált ismertté, s amelynek alapján egy országos pedagógiai innovációt indított el „*A pedagógus szakma megújítása projekt*” megszervezésével, kuratóriumának működtetésével. Még ebben az évben több fejlesztési programot dolgozott ki, és működtetni kezdte az OKI Kiadót, amely kutatási eredményeinek könyv formájában való publikálását tette lehetővé. A KOMA Közalapítvány és a Gallup Intézet tudományos tanácsadójaként számos elméleti és gyakorlati kutatás támogatásában vett részt. Tagja volt a kerettanterveket előkészítő tudományos tanácsadó testületnek.

1993-ban a 12 évfolyamos Törökbalinti Kísérleti Iskola az Eötvös Lőránd Tudományegyetem fenntartásába került és gyakorlóiskolaként működött tovább. Ettől kezdődően az iskolában két alternatív program: a nyelvi, irodalmi és kommunikációs program (NYIK), valamint az értékközvetítő és képességfejlesztő program (ÉKP) pedagógiájának alkalmazására készítették fel a hallgatókat. 1995-ben megjelent az *Értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia* című könyve.

1995-től 1998-ig a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Intézetének igazgatója és egyben a Pedagógiai Tanszék vezetője volt. 1999 és 2005 között a Veszprémi Egyetem Pedagógiai Kutatóintézetének igazgatójaként dolgozott Pápán. 2000-ben a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen nyelvtudományból habilitált, majd 2001-ben elnyerte a Magyar Tudományos Akadémia doktori fokozatát. 2002-től a Veszprémi Egyetem tanára, majd professor emeritusa lett. 2003-tól a Veszprémi Pannon Egyetem interdiszciplináris (nyelvtudományi és neveléstudományi) doktori iskola neveléstudományi programját vezette. 2005-ben tudománypedagógiai akciókutatásba kezdett, amelybe tizenhárom értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógiai programmal működő iskola kapcsolódott be.

2005-ben lezárta a 2001-ben elkezdett tudományrendszerrel és tudománypedagógiával foglalkozó kutatásait, aminek eredményeként megszületett *A tudomány egésze. A magyar tudomány tudománypedagógiai szemléje* című enciklopédiája, amire talán a legbüszkébb volt. Könyvéről így beszélt: „A tudománypedagógia címzettje minden pedagógus, minden diák és minden szülő. Új észjárás, amely alól nem vonhatja ki magát senki, aki magát modern emberként, alkotó emberként tételezi.” Az alkotóvá nevelés fontos területének tartotta a tudományos diákköri munkát, a „Kutató gyerekek tudományos konferenciája” elnevezésű mozgalmat. Az akciókutatás keretében kimunkált mozgalom a tudományos kutatás és gondolkodás terjesztésének lehetőségeit biztosítja már kisiskolás kortól. Az országos felméréseket rendszerű rendezvény az értékközvetítő és képességfejlesztő iskolák köréből indult, amelyhez később más iskolák is csatlakoztak.

Az Értékközvetítő és képességfejlesztő program szerint működő iskolák országos hálózatát hosszú évtizedeken át irányította. Pedagógusképzések, tantervkészítés, tankönyvírás, pedagógiai programok készítése, mérések, közös pályázatok, fejlesztések, fórumok, országos konferenciák, szakmai átvilágítások, vezetői megbeszélések segítettek a mindennapok munkáját, biztosítva ezzel az egységes szemlélet megvalósulását. Külön említést érdemelnek a különböző témákban meghirdetett pedagógiai kutatásai, programjai (művészeti nevelés, historiográfiai szemléletű történelemtanítás, családpedagógia, morálpedagógia, valláspedagógia).

Pedagógiájának egyik kiemelt területe a magyarság-kutatás. Az *Egy gyakorlatközelű pedagógia* című könyvében hangot is ad ennek: „*Meggyőződésünk, hogy a magyarságkutatás, illetve a nemzeti tudat, a nemzeti identitás kutatása terén született eredmények megismerése nélkül aligha lehet pedagógiát művelni napjainkban Magyarországon [...] Kultúra és értékelméleti felfogásunkra hivatkozva mondjuk, a nemzeti önismeret, magyarságismeret a kultúra teljes rendszerét figyelembe véve lehetséges pedagógiai eszközökkel segíteni.*” Ezzel is magyarázható az értékközvetítő és képességfejlesztő programban alkalmazott sokszínű tantárgyi rendszer, amelyben már a kezdetektől (1985) helyet kapott a

honismeret, a népművészet, a néptánc, az éneklés és furulyázás. Hirdette, hogy a nemzeti önismeret alakításához minden olyan tudományterület, művészeti ág eredményét integrálni kell, amely segít annak tisztázásában, hogy „mi volt a magyar, mi a magyar, mi lehet a magyar”. Hangzott, hogy a globalizáció világában az Európai Unió tagállamaként „Magyarországnak van üzenivalója Európa számára! Mi magyarok emelt fővel léphetünk be az unióba.” Többször idézte Gunda Béla sorait: „alkotóink serege nemcsak a magyar földet, a magyar szellemet gazdagítja. Az alkotások építőkövei annak az Európának is, amely évszázadokkal ezelőtt nem készítette és kényszerítette visszafordulásra a honfoglalókat”.

A nemzettudat mellett fontosnak tartotta a regionális tudatot, a helyi értékek megismerését. Az ÉKP-s iskolák három alkalommal rendeztek ebben a témában országos konferenciát. Az első 2005-ben Várdombon „A lokális identitás pedagógiája” címmel szervezték. A második konferencia Orosházán került megrendezésre 2006-ban, aminek központi témája volt a lokális identitás és a tudománypedagógia. A következő évben Székesfehérvárott „Magyarságtudat és helyi identitás” címmel tartottak tanácskozást. Ezek a konferenciák az elméleti előadások mellett a résztvevők megismerhették a mindennapi praxist, az adott téma gyakorlatban történő megvalósítását is.

Munkásságát közel 30 könyv és mintegy 200 tudományos értékű közlemény (cikk és tanulmány) jeleníti meg. Életében kitüntetések egész sorát vehette át: Kiváló Munkáért (1984), Apáczai Csere János-díj (1987), Pest Megyei Tanács Alkotói Díja (1989), Magyar Köztársaság Érdemrend Kiskeresztje (1995), Kiss Árpád-díj (2005), Veszprém Megye Érdemrendje (2010). Már nem érthette meg, de életében még tudomást szerzett arról a díjról, amely talán legjobban kifejezi munkásságát, és amellyel temetésének napján, a magyar kultúra napján posztumusz tüntették ki. Ez a Szent-Györgyi Albert-díj (2011) volt.

Az értékközvetítő és képességfejlesztő program szerint működő iskolák vezetői, pedagógusai, a tanítványok külön tisztelettel adoznak a „Tanár úr” emlékének. Zsolnai professzor ma már nincs közöttünk, de szellemisége, tanításai, pedagógiája továbbra is velünk marad. Az általa kimunkált, határainkon túl is átívelő program és annak pedagógiája az elmúlt évtizedek alatt bizonyította értékállóságát és ezzel együtt jövőbeni létjogosultságát.

Tanár úrtól, a tudás professzorától az általa sokat idézett madáchi gondolattal búcsúzunk: „Én a komédiát lejátszom, / Mulattattam, de nem mulattam.”

Pusztainé Szabó Margit

Emlékezés Tatai Zoltánra (1928–2010)

Veszprém megye, s benne szülőfaluja, a ma Ajka város részét képező Bódé helytörténeti kutatója, több civil és szakmai-tudományos egyesület tagja és vezetője távozott el közülünk. Munkássága olyanira kiterjedt volt, hogy külön fejezeteket lehetne írni azokról a témákról és időtartományokról, amelyekkel foglalkozott, amelyeket megirt és megjelentetett. Azok közé tartozott, akik aktív éveikben hivatásuknak éltek, s főképpen a nyugdíjazás utáni évek adták meg számukra a helytörténeti, honismereti kutatás és publikálás lehetőségét.

Apja halálos bányabalesete miatt kisgyermekként maradt félárva, de tehetsége, önszorgalma révén ki tudott emelkedni az ifjúkori segédmunkási státusból, és lett a közgazdaság-tudomány kandidátusa. Budapesten tanított főiskolán és egyetemen, közgazdászként számos országban járt tudományos program keretében, s a nevéhez fűződik hazánk első ipari parkjának megvalósítása. Élete egyik korai meghatározó élménye volt, hogy középiskolás korában a veszprémi Batsányi János Népi Kollégium egyik diákvezetőjeként dolgozhatott. Ennek emléke élete végéig foglalkoztatta. 1998 és 2006 között szerkesztette és kiadta a veszprémi népi kollégisták Hírlevelét, amely az egykori kollégisták baráti társasága fő fóruma lett. Könyvet írt a kollégium vezetőjéről, Szokolszky Istvánról, s veszprémi tanáráról, Wallner Ernőről. A *Veszprémi éveim* című kis kötetben foglalta össze diákéveinek emlékeit.

Rendszeresen visszajárt Bódéra, s megírta az iskola, valamint a helyi egyházközség történetét. Ajka egy másik része, Csingervölgy is foglalkoztatta, mert gyermekkorában éveken át ott élt, és végakarata tiszteletben tartásával ott temették el Molnár Gábor (1908–1980) természetkutatót, íróat. Az író születése centenáriuma tiszteletére és munkássága szélesebb körű megismertetésére hozta létre a „Bakonytól Amazóniáig” Molnár Gábor Társaságot, amelynek elnöke lett. Reprintként jelentette meg a „Kalandok

a braziliai őserdőben” című kötetet, amelyet egy sorozat első kötetének szánt, de ez halálával nem folytatódott. Az íróról két kötetet jelentetett meg *Molnár Gábor*, valamint *Molnár Gábor élete, munkássága* címmel.

Számos konferenciát szervezett, előadásokat tartott, többek között a népi kollégiumokkal, Bódé történetével, Molnár Gáborral, Ajkával és Veszprém megye neveléstörténetével kapcsolatban. Aktív tagja volt a Veszprém Megyei Honismereti Egyesületnek, amely emléklappal ismerte el honismereti munkásságát. Számos cikket, tanulmányt írt, amelyek adatait és munkássága rövid bemutatását a Veszprém Megyei Neveléstörténeti Társaság jelentette meg a Bibliográfiák-sorozat 11. számaként.

Utolsó munkája az *Ajka* című kötet volt, amelyben a településsel foglalkozó tanulmányait, emlékezeit és dokumentumait közölte.

Tatai Zoltán meggyerő, szeretetteljes, kötelességtudó, kiemelkedő képességű szervező és termékeny szerző volt. A közgazdaságtan-tudós egyike lett azoknak, akik Veszprém megyében hozzájárultak a honismereti, helytörténeti kutatások kiszélesítéséhez, irodalmának gazdagításához.

Emlékét tisztelettel őrizzük.

Tölgyesi József

Németi Gábor (1930–2010)

2010. május 28-án nagy veszteség érte a Heves megyei helytörténeti irodalmat és a honismereti mozgalmat, életének 80. évében elhunyt Németi Gábor középiskolai tanár. 1930. december 13-án született Balmazújvárosban, paraszti családban. Szülővárosában végezte az elemi és a polgári iskolát, majd a Debreceni Református Kollégiumba iratták be szülei. A kollégium szelleme és tanárai ösztönzése nyomán szorgalmasan tanult, sokat olvasott. Itt ismerkedett meg a népi írók, Kodolányi János, Veres Péter, Féja Géza műveivel.

Az érettségi után felvételt nyert az Egri Pedagógiai Főiskola magyar-történelem szakára. A diploma megszerzése utáni pedagógus pályáját a verpeléti általános iskolában kezdte el. Egy év múlva kinevezték az egri középiskolai diákokthoz igazgatójának, majd két évre tényleges katonai szolgálatra hívták be. Leszerelése után Hatvanban diákokthoz igazgatói állást kapott, és egyben tagja lett a Bajza József Gimnázium tanári testületének. Munkája mellett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen történelem szakos diplomát szerzett. 1957-től tanított a gimnáziumban, 1968-tól pedig nyugdíjba vonulásáig igazgatóhelyettesként is működött.

Mint helytörténettel foglalkozó tanár mellékállásban munkatársa lett a hatvani múzeumnak, ahol két ízben az igazgatói feladatokat is ellátta. Vezette gimnáziumának honismereti szakkörét. Helytörténeti kutatásait a hatvani munkásmozgalom 1945 előtti történetével kezdte. Főként visszaemlékezéseket gyűjtött, amelyekbe bevonta tanítványait is, később szorgalmas látogatója lett az egri levéltárnak. Több munkája országos pályázatokon díjat nyert, mint például a Legújabbkori Történeti Múzeum pályázatán, vagy a Haza és Haladás Alapítvány által kiírt Anyák a történelemben című pályázaton, amelyen első díjat nyert.

Kutatómunkája eredményeképpen több önálló kötete jelent meg. Még 1980-ban hagyta el a sajtót *Fejezetek a hatvani munkásmozgalom történetéből* című könyve. A rendszerváltás utáni vizsgálódásai alapján 1992-ben került ki a nyomdából a *Vasutasok pokoljárása* című műve, amely döbbenetes képet nyújt a helybeli vasutasok recski internálásáról, mert 1950-ben kiálltak a helybeli ferencesekért, akiket az Államvédelmi Hatóság elhurcolt. Jelentős munkája *A hatvani zsidóság története*, amely 2004-ben jelent meg. Önálló kiadványként látott napvilágot a *Hatvan földjének lakói a honfoglalás előtt*, valamint *Hatvan az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején*, továbbá a *Hatvan a dualizmus korában* című dolgozata. Élete fő művének a *Hatvan város története* című könyvét tekintette, amelyet 2005-ben adott ki. Számos helytörténeti cikke látott napvilágot a Heves Megyei Népújságban, a Heves Megyei Hírlapban, a Heves Megyei Napban és a Debreceni Naplóban. Dolgozatai jelentek meg a Hevesi Szemlelben, a Honismeretben, a Palócföldben, és közreadta néhány írását az Egri Múzeum Évkönyve is.

Németi Gábor a helytörténetírás és a honismereti mozgalom területén is egyaránt időtálló alkotott. Ezért megérdemli, hogy emléke ne merüljön feledésbe.

Szecksó Károly